

Отримано: 9 лютого 2019 р.

Прорецензовано: 25 лютого 2019 р.

Прийнято до друку: 1 березня 2019 р.

e-mail: natochka230@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2019-5(73)-141-143

Кіщенко Н. Д. Вербалізація концепту мудрість у контексті англійської авторської казки. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острог: Вид-во НаУОА, 2019. Вип. 5(73), березень. С. 141–143.

УДК 811.111

Кіщенко Наталія Дмитрівна,

Кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології, факультет іноземної філології
НПУ імені М.П. Драгоманова

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ МУДРІСТЬ У КОНТЕКСТІ АНГЛОМОВНОЇ АВТОРСЬКОЇ КАЗКИ

Статтю присвячено вербалізації концепту МУДРІСТЬ у дискурсі англійської авторської казки та осмисленню поняття авторської казки. У статті висвітлено процес переходу від міфу до казки та відмінності між літературною та фольклорною казкою. Пояснено структуру авторської казки та зображено жанрову своєрідність літературної казки. У статті класифіковано англійські казки за класифікацією, яка визначає приналежність казки до авторської казки як твору художнього спрямування. Велику увагу приділено архетипам, що змальовуються у певних ситуаціях авторської казки.

Ключові слова: концепт МУДРІСТЬ, міф, фольклорна казка, літературна казка.

Nataliia Kishchenko,

PhD of Philology, Associate Professor of the Department of English Language, Faculty of Foreign Philology,
National Pedagogical Dragomanov University

VERBALIZATION OF THE CONCEPT WISDOM IN THE CONTEXT OF THE ENGLISH AUTHOR'S FAIRY TALE

The article is devoted to the verbalization of the concept of WISDOM in the discourse of the English-language author's tale and the interpretation of the concept of the author's tale. The article reflects the process of transition from a myth to a fairy tale and the difference between a literary and folklore tale. The structure of the author's fairy tale is explained and the genre peculiarity of the literary tale is depicted.

The author's fairy tale has origins from folklore and myths. In their fairy tales, the authors use both their own invented heroes and borrow from folk art. The classification of the author's fairy tale arose after the combination of various factors in the construction of a fairy tale. The plot of the literary fairy tale does not repeat itself. The author of the literary fairy tale mixes the signs of folk tales (uses fabulous formulas – rhythmic prose phrases, cliché descriptions of the scene, general folklore epithets) with fairy tales about animals, novelist fairy tales, anecdotal tales, magic fairy tales, mythological fairy tales, cumulative tales. In the author's fairy tales, the motifs of fairy tales about animals (animal epic) are clearly expressed. It is the author's position, pronounced in the literary tale, that allows identifying borrowings taken from the ideological and aesthetic system of folk tales. It takes into account the orientation of a particular listener and his perception, the effect of genre expectation, the attitude to the miracle and its justification.

Key words: concept WISDOM, myth, folklore tale, literary fairy tale.

Проблема процесу переходу від міфу до казки характеризується розвитком свідомої думки, втратою етнографічної конкретності, заміною міфічних героїв звичайними людьми, міфічного часу – казково-невизначеним, послабленням, заміною чи втратою етіологізму, перенесенням уваги з колективних судб на індивідуальні [3, с. 67].

Аналіз останніх досліджень показав, що незважаючи на істотні відмінності між літературною і фольклорною казкою, ми можемо спостерігати проникнення фольклорного жанру в літературну казку. У літературних казках також присутні образи чудовиськ, бій добра зі злом, складна перемога і схвалення героїчних вчинків, тобто головні складові чарівної казки, за В. Я. Проппом [3, с. 45]. Вивчення етапів становлення літературної казки та її лінгвістичних особливостей стало предметом дослідження таких вчених як: В. А. Бегак, Л. Ю. Брауде, Е. І. Иванова, Т. Г. Леонова, М. Н. Липовецький, М. М. Мешерякова, В. Є. Халізева, В. Д. Шинкаренко та ін [1, с. 136].

Метою статті є обґрунтування необхідності відокремити авторську казку від фольклорної та описати її відмінності а також з'ясувати місце концепту МУДРІСТЬ у дискурсі англійської авторської казки.

Перед нами поставлені певні **завдання**: дослідити, яким чином концепт МУДРІСТЬ вербалізується у англійських казках; яку відмінність між собою мають фольклорні та авторські казки; що слугувало виникненню авторської казки.

Сьогодні багато літературознавців цікавляться таким феноменом як жанр літературної казки, який сформувався під впливом фольклорної казки, але, але має багато відмінностей. Літературна казка – оригінальний авторський твір, який має тотожність з фольклором. Це вигаданий твір з фантастичним сюжетом в якому зображуються пригоди казкових героїв та орієнтований на дитячу аудиторію. Англійська казкова традиція містить багату спадщину літературних образів, гумору, незвичайних пригод, чарівних подій. Вона бере початок у кельтській міфології й разом з тим пов'язана численними нитками споріднення з європейським фольклором. Англійська літературна казка узагальнила в собі образ думки авторської свідомості того часу. У літературних казках (як і в народних) автори розкривають такі цінності, як істина, добро, справедливість, мужність, краса тощо. В англійському авторському дискурсі казки поєднані мотиви народної казки, міфу, чарівних казок.

Літературна (або авторська) казка – унікальне явище у світовій літературі. Спираючись на найдавніші архетипи, авторська казка орієнтована не тільки на жанри народної казки, а й на асиміляцію елементів попередньої культурної й літературної традиції (літературні казки попередників і класиків жанру). При створенні казки нерідким є використання ідейних принципів і сюжетно-композиційних моделей повісті, філософського роману, утопії, притчі, байки та інших літературних жанрів. Як стверджує М.Н. Липовецький, «в цілому художній світі літературних казок завжди формуються в результаті

взаємодії чарівно-казкової жанрової пам'яті з моделями світу, властивими «новим жанрам». За визначенням Л.В. Овчинікової, літературна казка – поліжанровий вид літератури, що реалізується в нескінченній різноманітності творів різних авторів [1, с. 36].

Літературна казка може поєднувати міфологічні елементи, фольклорні традиції, а також легенди, перекази тощо, оскільки автори нового часу мають можливість спиратися на всі досягнення вітчизняної та світової культури. Різні дослідники виділяють різні ознаки жанру літературної казки, тому дати сталу дефініцію поняттю «літературна казка» неможливо. Літературна казка може бути складена на основі фольклорних, міфологічних, епічних джерел. Вона може бути відображенням уяви письменника і в будь-якому випадку підпорядкована його волі. Дива і чари допомагають вибудувати в казці сюжет, охарактеризувати персонажів, втілити їхні ідеї та мрії.

Літературні казки різняться між собою своєрідністю художнього вимислу і оповідної форми. Кожна літературна казка характеризується особливими, тільки їй притаманними типами героїв і самостійним колом сюжетів. Авторські казки, як і фольклорні, різняться за тематикою (казки про тварин, чарівні, побутові), за ступенем спорідненості з іншими літературними жанрами (казки-новели, казки-повісті, казки-притчі, казки-п'єси, казки-пародії, науково-фантастичні казки, казки абсурду).

Однак, літературну казку виділяє її відхід від фольклорного першоджерела. Літературна казка – твір, що характеризується неповторністю художнього світу та оригінальністю естетичної концепції, який, побудований на матеріалі фольклорних казок, відрізняється від них у сюжетному відношенні.

Дослідники-літературознавці, як правило, відзначають, що історія становлення жанру літературної казки починається з авторських переказів та обробок фольклорних казок ще у XVII столітті.

Виступаючи функцією соціальних та культурних імперативів доби кінця XVII століття – часу суспільних змін, ідейних зіткнень та серйозної естетичної полеміки, казка, запозичена із фольклору, зазнає різноманітних модифікацій та набуває різних форм. Вона радикально змінюється, щоб показати ідеологічні конфлікти, динаміку цінностей у перехідний перед просвітницький період та дати індивідуальну оцінку існуючої соціальної ситуації та звичаїв. Роберт Ескарпі говорить про три найважливіші маніпуляції з боку автора: маніпуляція, яка обслуговує культурну і персональну політику; маніпуляція, яка представляє певний образ суспільства; моралістична маніпуляція, направлена на код буржуазного моралізму того часу [1, с. 125]. За нею казка трансформується в еротичну казку, філософську казку і педагогічну моралістичну казку, адресовану дітям.

Однак жанрова своєрідність літературної казки не обмежується лише зв'язком з конкретними фольклорними жанрами. Поряд з основними елементами в літературній казці присутні такі елементи фольклорної поетики, як мотиви чарівних випробувань, система образів, усталені функції персонажів, інтонаційно-мовний лад або окремі тропи. З іншого боку, літературна казка, відштовхуючись від фольклорної, набуває нових, тільки їй притаманних ознак. Це, насамперед, проявляється у присутності так званого «ігрового начала». Гра починається з того, що автор звертається до такої давньої жанрової традиції, як казка. Відбувається своєрідна гра з жанром, яка може бути забарвлена авторською іронією. При цьому атмосфера грайливості створюється взаємодією елементів гри як в оповідній структурі організації літературної казки.

Традиційні елементи народно-казкової структури в історично та художньо іншій для них системі авторського твору – відмінна жанрова особливість саме літературної казки. Автор нерідко залучає читача в створену ним гру за певними правилами, що, поза сумнівом, привертає увагу читача. Ігровий ефект у казці досягається через таке явище як «зміна масок» оповідачем. Це означає, що казковий оповідач виконує потрібну роль – героя казки, носія її законів та реального оповідача. В літературній казці це проявляється у переході від зовнішньої до внутрішньої нарації, у неодноразових звертаннях автора безпосередньо до читача не тільки як до спостерігача, а й до учасника певних подій. Ігровий характер суб'єктивної організації чарівної казки трансформується, поширюється на всі рівні організації тексту твору і виходить за його межі. Якщо в текстовому просторі літературної казки гра зачіпає форму тексту, його синтаксичні та лексико-фразеологічні ресурси, то за межами конкретного тексту вона приймає форму інтертекстуальних ігор, що являє собою включення літературної казки у різноманітні міжтекстові зв'язки [2, с. 87].

Саме інтертекстуальна гра у формі «архітекстуальності» є сполучною ланкою між відродженими в літературній казці змістовними елементами семантичного ядра чарівної казки – чарівно-казковим хронотопом та ігровою атмосферою. Через інтертекстуальну гру встановлюється зв'язок між народною чарівною казкою і літературною казкою. Таким чином, хронотоп літературної казки, як і всі інші рівні її текстової організації, сприяє створенню ігрової атмосфери в текстах творів цього жанру.

Ігрова атмосфера і хронотоп чарівної казки залежать від конкретної культурно-історичної ситуації та від особливостей письма кожного автора. До таких елементів належать: сюжет чарівних випробувань, окремі казкові мотиви, стійкі функції персонажів, традиційні формули-кліше, імена персонажів чарівних казок, інтонаційно-мовний лад тощо. Вони є додатковими сигналами для сприйняття різноманітних модифікацій казкового жанру.

Отже, жанрова структура літературної казки формується за рахунок системної взаємодії ігрової атмосфери твору, що включає відроджуваний чарівно-казковий хронотоп, і факультативних носіїв чарівної казки. Лише така взаємодія «здатна сформулювати літературну казку як жанр навіть на фундаменті неказкового, в основному, образного матеріалу».

Авторська казка відрізняється від фольклорної, за своєю жанровою природою є витвором індивідуальної, а не колективної творчості. В основі літературної казки знаходиться зовсім особливе авторське «світовідчуття». Багато авторів у казковій формі розповідали свою власну життєву історію. Наприклад, Льюїс Керролл для створення образів персонажів своїх казок обрав власних друзів: викладача одного з коледжів Оксфордського університету Робінсона Дакуорт і його доньок – Едіт і Лорен; А. Мілн використовував факти зі свого життя, а саме деякі епізоди свого спілкування з сином.

Будь-яка казка, безумовно, відображає певні моральні принципи, соціально-політичні проблеми того часу, в якому живе автор, а також своєрідність його творчої особистості. Фольклорна казка не знає категорії «образу автора» (мова йде про оповідача, казкаря). Саме авторська позиція, яскраво виражена в літературній казці, дозволяє ідентифікувати запозичення, взяті з ідейно-естетичної системи фольклорної казки. При цьому враховуються орієнтація на певного слухача і його сприйняття, ефект жанрового очікування, ставлення до дива та його обґрунтування.

Так, розглянуті нами казки англомовних авторів мають неритуальний характер, вони не є сакральними (в жодній аналізованій казці автори не використовують божества та їх описи); в казках повністю відсутній етіологізм та достовірність (лише в казці А. А. Мілна про Вінні Пуха автор згадує ліс, в якому живе головний герой, існує насправді).

У проаналізованих казках нами виділено:

неміфічних героїв-людей: *Happy Prince, Selfish Giant, Little Hans, Miller, Young king, Infanta and dwarf, Fisherman, the Star-Child (O. Wilde); Robert, Anthea, Jane, Cyril (E. Nesbit); Puck, Mowgli, Teddy, Dan, Una (R. Kipling); Doroth, Oz (L. Frank Baum); Alice (L. Carroll); Peter, Susan, Edmund and Lucy (C.S. Lewis);*

неміфічних героїв-тварин: *Lion (C.S. Lewis); Winnie the Pooh (A. Miln); Rabbit, Pig, Cheshire Cat (L. Carroll); Totto the dog, Lion, the Winged Monkeys (L.F. Baum); Shere Khan the tiger, Wolves, Ballo the bear, Bagheera the panther, Darzee the tailor-bird, Chuchundra the musk-rat, Rikki-tikki-tavi the mongoose, Nag the Cobra, Nagaina the Cobra (R. Kipling); the Swallow, the nightingale (O. Wilde);*

неміфічних героїв (неіснуючі): *phoenix, mermaid, the remarkable rocket, the witch, the fishfootman, the March hare, the Winged Monkeys, the Scarecrow, tin Woodman, Psammead, the Wicked Witch, a Great Wizard, King of Beasts, the King of the Monkeys, Pack of Pook's Hill.*

Події в казках відбуваються в позаісторичний час, у вигаданих містах та країнах: *the land of Oz, The Wonderland, Pook's Hill, the city of Emeralds, the land of the Munchkins*. У всіх проаналізованих казках відсутня етіологія. Під етіологією ми розуміємо умови та причини виникнення певних об'єктів.

У Folklore Fellows Communications, заснованому визначними дослідниками поетичної традиції Больте, Кроком, Ольріхом, Сідовим та фінським фольклористом Анті Арне була запропонована така класифікація казкового матеріалу [3, с. 234]:

1. Казки звіринні: *звірі лісові, лісові і домашні, людина і лісові звірі, звірі домашні, птахи, риби, інші звірята* [3, с. 24].

2. Казки властиві:

A) *Казки чудесні – надприродні противники, зачарований чоловік або жінка, надприродні завдання, надприродні помічники, надприродні предмети, надприродна сила або знання, інші надприродні моменти.*

B) *Казки легендарного характеру: де виступає Бог, святі, чорти (сюди ж занесені такі мотиви, як надприродні свідки злочину: чудесна дудка, кості, що співають і т.д.).*

C) *Казки-новелли (сватання до королеви, дівчина виходить за королевицю, вірність і невинність, наукування злих жінок, мудрі хлопці і дівчата, казки про долю, про злодіїв та розбійників).*

D) *Казки про дурного чорта та велетня* [3, с. 34].

Казки поділяють на: 1) *казки з чудесним змістом*; 2) *побутові казки*; 3) *казки про тварин*. Сюжет літературної казки не повторюється. Автор літературної казки зміщує ознаки фольклорної казки (використовує казкові формули – ритмізовані прозаїчні фрази, клішовані описи місця дії, загально фольклорні епітети) з казками про тварин, новелістичними казками, анекдотичними казками, чарівними казками, небилицями, міфологічними казками, кумулятивними казками. В авторських казках яскраво виражені мотиви казок про тварин (тваринний епос). У цих казках головними героями виступають тварини, птахи, риби, а також предмети, рослини та явища природи. У казках про тварин людина або 1) грає другорядну роль, або 2) займає положення, рівноцінне тварині.

Тематичну класифікацію було запропоновано фінськими дослідниками фольклору Анті Аарне та Стітом Томпсоном.

• Дикі та домашні тварини: *Вінні-Пух, Кенга та крихітка Ру, кролик, песик, Балу, Багіра, Шерхан;*

• Людина та дикі тварини: 1) *Кристофер Робін та Вінні Пух*; 2) *Аліса та Чеширський кіт, Білий кролик*; 3) *Щасливий принц та Ластівка*; 4) *Дороті та боягузливий лев*; 5) *хлопчик та мангуст, люди та кобра.*

• Інші тварини, предмети, рослини та явища природи: *Дровосік, Лев, Металева людина, Сніп, пам'ятник Щасливого принца, ракета, Вітер змін, оживаючі рослини та тварини.*

За ознакою спрямованості на цільову аудиторію казки про тварин поділяють на:

1. Дитячі казки.

• казки, що розповідають для дітей;

• казки, які розповідають діти.

2. Дорослі казки.

Отже, у авторській казці змішуються ознаки фольклорної казки (автори використовують казкові формули – ритмізовані прозаїчні фрази, клішовані описи місця дії, загально фольклорні епітети) з казками про тварин, новелістичними казками, анекдотичними казками, чарівними казками, небилицями, міфологічними казками, кумулятивними казками. В авторських казках яскраво виражені мотиви казок про тварин (тваринний епос).

Література:

1. Овчинникова Л. В. Русская литературная сказка XX века (история, классификация, поэтика) : дис. ... доктора филол. наук: 10.01.01, 10.01.09. Москва, 2001. 387 с.
2. Пропп В. Я. Структурное и историческое изучение волшебной сказки. *Семиотика* : [сб. перев. / сост. Ю. С. Степанов]. Москва: Радуга, 1983. С. 566–584.
3. Пропп В. Я. Проблемы комизма и смеха. Санкт-Петербург: Алетейя, 1997. 287 с.
4. Пропп В. Я. Поэтика фольклора / Владимир Яковлевич Пропп. Москва: Наука, 1998. 334 с.
5. Пропп В. Я. Сказка. Эпос. Песня / Владимир Яковлевич Пропп. Москва: «Лабиринт», 2001. 368 с.
6. Baum L. F. *The Wizard of Oz*. London : Wordsworth Classics, 1993. 145 p.
7. Carroll L. *Alice's Adventures in Wonderland*. London : Pinguin Books, 1994. 160 p.
8. Carroll L. *Through the Looking-Glass and What Alice Found There*. Москва: Айрис-пресс, 2008. 144 p.
9. Kipling R. *Puck of Pook's Hill*. London : Wordsworth Classics, 1994. 224 p.
10. Kipling R. *The Jungle Book and The Second Jungle Book*. London : Wordsworth Classics, 2007. 400 p.
11. Milne A. A. *The Princess Who Couldn't Laugh* . London : Pinguin Books, 1994. 284 p.
12. Milne A. A. *Winnie the Pooh and His Friends*. London : Pinguin Books, 1994. 320 p.
13. Nesbit E. *Five Children and It*. London : Wordsworth Classics, 1993. 190 p.
14. Nesbit E. *The Phoenix and the Carpet*. London : Wordsworth Classics, 1993. 224 p.
15. Wilde O. *The Happy Prince and other Stories*. London : Pinguin Books, 1994. 207 p.